

7. Лисов В.И., Пономаренко А.А. Развитие корпоративных форм управления в России: Материалы конференции Международной академии корпоративного управления // Российский экономический журнал. – 2000. – № 2. – С. 29–44; № 3. – С. 37–57.
8. Лукашенко О. Холдинговые компании в экономике // Экономист. – 1993. – № 1. – С. 61–66.
9. Радыгин А. Внешние механизмы корпоративного управления и особенности в России // Вопросы экономики. – 1999. – № 8. – С. 81–98.
10. Уманців Г.В. Холдингові компанії та промислово-фінансові групи у сучасній економіці. – К.: Альтерпрес, 2002. – 430 с.
11. Чечетов М.В., Жадан І.О. Управління державними корпоративними правами у контексті економічної стратегії держави // Економіка України. – 2001. – № 8. – С. 4–12.
12. Шиткина И.С. Холдинги. Правовой и управленческий аспекты. – М.: Городец-издат, 2003. – 368 с.
13. Якутин Ю.В. Корпоративные структуры: вариант типологизации и принципы эффективности // Российский экономический журнал. – 1998. – № 4. – С. 28–30.

Система державного управління США та її економіко-статистична визначеність

Т.В. Кондратюк,
кандидат наук з державного управління,
заступник міністра,
Міністерство у справах сім'ї, молоді і спорту

У процесі попередніх досліджень ми дійшли висновку, що слід розмежовувати поняття державного управління у широкому розумінні (англ. public administration) та у власному, вузькому розумінні (англ. government) [1]. Державне управління у широкому розумінні являє собою сферу соціальної практики і наукову галузь, що охоплює діяльність із формулювання та впровадження управлінської політики органів виконавчої, представницько-законодавчої, судової влади всіх рівнів, місцевого самоврядування, керівників і функціонерів політичних партій, представників різноманітних лобістських утворень, працівників засобів масової інформації, інших зацікавлених осіб і соціальних груп. Державне управління у власному, вузькому розумінні охоплює аспекти й питання особливостей державного ладу та історії розвитку державно-політичного устрою, характеристики органів державної влади всіх гілок (представницько-законодавчої, виконавчої, судової) і рівнів, регіонального і місцевого самоврядування та інституту державної служби.

При проведенні дослідження увагу було зосереджено на одній з трьох головних традицій державного управління, що склалися в межах західної мегацивілізації, а саме на так званій англосаксонській традиції державного управління [2]. Вона відображена у працях таких корифеїв галузі державного управління, як В. Вільсон (W. Wilson), Л. Гулік (L. Gulick), Д. Волдо (D. Waldo), В. Остром (V. Ostrom). Англосаксонська традиція державного управління розвивалася шляхом “відмови від влади”, тобто їй притаманно ігнорування політики у сенсі “politics” – як процесу, “котрий детермінує, хто (який саме соціальний актор), що, коли та яким чином одержує владний розподіл цінно-

стей” [3] – і наголошування на нейтральності й професійному адмініструванні як на головних інструментах контролю над бюрократичними утвореннями та запобігання потраплянню в полон до останніх. Згідно з англосаксонською традицією, акцент робиться на відповідальності, підзвітності державного управління та на ефективності, економічності як його справжній місії. Іншими словами, вважається, що створення ефективних і політично-нейтральних бюрократичних структур приводитиме до розвитку та процвітання суспільства. Водночас бюрократичні утворення розглядаються як загрозові за умови надання їм влади; звідси випливає, що суспільство повинно жорстко й безперервно їх контролювати. Нарешті, навіть нейтральні бюрократичні структури можуть використовувати владу неналежним чином, що робить необхідним вилучення влади та заборону користуватися нею для бюрократичних утворень. Це досягається через розуміння бюрократичних структур просто як інструментів виконання політичної та соціальної волі. За англосаксонською традицією, бюрократи повинні лише здійснювати виконавську роботу як “слуги” громадськості. Згідно з цим підходом, коли політика в частині “politics” втручається в державне управління, одразу виникають проблеми та знижується ефективність останнього [1, с. 45].

У цій статті ставимо за мету продовжити дослідження системи державного управління США у власному, вузькому розумінні. А втім, слід підкреслити, що саме ця система і зайняті в ній у першу чергу спеціалізуються на управлінні суспільством у цілому та його регіональними й місцевими складовими, на керуванні різноманітними суспільними справами, в той час як інші соціальні інститути й особи, залучені до розв’язання цього кола проблем, усе ж таки мають

інші галузі головної спеціалізації. Ця обставина якразово виявляється при переході до визначення конкретної секторно-галузевої належності відповідних видів діяльності, зокрема у практиці статистичного аналізу та обліку, що реалізується у США.

Згідно з Північноамериканською системою класифікації галузей (англ. North American Industry Classification System, NAICS), сектор державного управління у США (Sector 92: Public Administration) складається з організацій системи державного врядування та самоврядування федерального рівня, рівня штатів і місцевого рівня, що здійснюють адміністрування й менеджмент державних програм і нагляд за їх реалізацією та мають виконавчу, законодавчу або судову владу стосовно інших організацій у межах певної сфери [4]. Ці агентства також розробляють управлінську політику, створюють закони, вирішують цивільні та кримінальні юридичні справи, працюють задля державної безпеки та національної оборони. Взагалі урядові організації у секторі державного управління відповідають за державні програми та діяльність, що не виконуються приватними, недержавними (англ. private) організаціями. Організації сектору державного управління зазвичай залучені до організаційного забезпечення та фінансування виробництва суспільних товарів і послуг, більшість з яких надається безкоштовно або за цінами, що не є економічно значущими (у першоджерелі: "at prices that are not economically significant") [4].

Державні організації також залучені до широкого спектру виробничої діяльності, що охоплює не лише суспільні товари і послуги, але й товари та послуги, призначені для окремих споживачів, подібні до тих, які виробляються у секторах, котрі зазвичай пов'язуються з приватними (недержавними) організаціями. Взагалі форма власності не є класифікаційним критерієм для NAICS. Тому державні організації, залучені до виробництва товарів і послуг, які зазвичай пов'язуються з приватним сектором господарства (англ. private-sector-like goods and services), повинні включатися до тієї самої галузі, що й приватні організації, котрі зайняті подібною діяльністю.

На практиці для багатьох урядових агентств важко здійснювати виділення окремої організації. Тією мірою, якою доступна звітність окремих відповідних організацій, адміністрування урядових програм класифікується за сектором "Державне управління", в той час як безпосереднє здійснення цих програм класифікується за будь-яким сектором NAICS, виходячи зі змісту виконуваної діяльності. Наприклад, реалізація владних повноважень держави стосовно певного аеропорту класифікується за галуззю державно-управлінського сектору "Регулювання і адміністрування програм у сфері транспорту", водночас безпосереднє функціонування аеропорту класифікується за сектором "Транспорт і складське господарство", за його галуззю "Операції аеропортів". Якщо окрема звітність, необхідна для розмежування процесів адміністрування урядової програми та її безпосеред-

нього здійснення, є відсутньою, то у цьому випадку організація класифікується за сектором "Державне управління". Прикладами забезпечуваних державою, органами врядування та самоврядування послуг, що класифікуються за секторами, іншими, ніж "Державне управління", є діяльність: шкіл, класифікована за сектором "Освітні послуги"; лікарень, класифікована за сектором "Охорона здоров'я та соціальна допомога"; транспортних організацій, класифікована за сектором "Транспорт і складське господарство"; відповідних комунальних підприємств, класифікована за сектором "Постачання електричної енергії, газу і води"; та урядових видавництв, класифікована за сектором "Обробна промисловість", за субсектором "Видавнича і допоміжна діяльність".

Сектор державного управління США включає вісім субсекторів, що у свою чергу поділяються на галузі, а саме:

- 1) субсектор "Забезпечення виконавчої, законодавчої та іншої загальної діяльності з державного управління", що охоплює галузі "Структури системи виконавчої влади", "Органи законодавчої влади", "Діяльність у сфері державних фінансів", "Об'єднані структури виконавчої та законодавчої влади", "Органи управління життям племен американських індіанців та аборигенів Аляски", "Забезпечення іншої загальної діяльності з державного управління";
- 2) субсектор "Юстиція, охорона правопорядку і громадська безпека", що охоплює галузі "Суди", "Поліцейський захист", "Правовий захист і обвинувачення", "Виправні заклади", "Опійкунські та наглядові органи", "Протипожежна безпека", "Інша діяльність у сфері юстиції, охорони правопорядку і громадської безпеки";
- 3) субсектор "Адміністрування програм з розвитку людських ресурсів", що охоплює галузі "Адміністрування освітніх програм", "Адміністрування програм з охорони здоров'я", "Адміністрування ветеранських програм", "Адміністрування програм з розвитку людських ресурсів (за винятком освітніх, з охорони здоров'я та ветеранських)";
- 4) субсектор "Адміністрування програм з якості навколишнього середовища", що охоплює галузі "Адміністрування програм з охорони повітря і водних ресурсів та утилізації твердих відходів" і "Адміністрування програм збереження природних багатств";
- 5) субсектор "Адміністрування програм забезпечення житлом, містобудування та розвитку місцевих громад", що охоплює галузі "Адміністрування програм забезпечення житлом" і "Адміністрування програм містобудування та розвитку місцевих громад і сільських місцевостей";
- 6) субсектор "Адміністрування економічних програм", що охоплює галузі "Адміністру-

вання загальних економічних програм”, “Регулювання і адміністрування програм у сфері транспорту”, “Регулювання і адміністрування програм у сфері зв’язку, постачання електричної енергії, газопостачання та діяльності інших комунальних підприємств”, “Регулювання сільськогосподарського маркетингу і товарів”, “Регулювання, ліцензування та інспектування діяльності в інших комерційних секторах економіки”;

- 7) субсектор “Космічні дослідження і технології”, що охоплює лише одну галузь із такою самою назвою;
- 8) субсектор “Національна безпека та міжнародні відносини”, що охоплює галузі “Національна безпека” (до неї належать усі елементи Збройних сил, включно з Національною гвардією, що головним чином займаються різними видами діяльності у сфері національної безпеки) і “Міжнародні відносини” (до неї належать не лише американські, але й розташовані на території США структури іноземних урядів, що головним чином займаються міжнародними справами та програмами, які стосуються інших держав і народів).

Звернемося тепер до проблем окремих рівнів системи державного управління США. Як відомо, повний перелік сфер компетенції федерального рівня влади був викладений у Конституції США (1787 р.) і з того часу залишається незмінним. Органи влади федерального рівня керують грошовим обігом, створюють і утримують армію, розв’язують питання дипломатії та зовнішньої політики, здійснюють ведення воєн. Крім того, вони можуть регулювати торгівлю між штатами; використовуючи цей інструмент, упродовж двадцятого століття вони все більшою мірою долучалися до деталізованого регулювання соціальної та комерційної (у цивільно-правовому сенсі, тобто взагалі бізнесової) діяльності на всій території країни.

Поза межами вищеперелічених сфер федеральної компетенції та норм славновісного “Білля про права” (1789 р.) штати вільні у керуванні своїм життям. Відповідно, вони мають повну владу стосовно вибору форм місцевого самоврядування на своїй території, багатьох елементів цивільного і кримінального права, охорони правопорядку, громадських робіт, освіти і планування. За бажанням вони можуть володіти й управляти цілими галузями економіки чи запроваджувати всеохоплюючу систему охорони здоров’я та соціального захисту, подібно до поширеної у країнах Західної Європи практики.

У своїй відомій праці британський вчений Дж. Чандлер писав, що важлива, однак така, що рідко розглядається, проблема стосовно штатів США полягає скоріше в тому, чому вони роблять так мало, ніж у тому, чому вони роблять так багато [5]. Там само він підкреслював, що федеральні органи влади та органи влади штатів мають подібну структуру провадження політичної діяльності скоріше завдяки ідеологічній єдності, ніж через тиск федерального уряду.

На федеральному рівні – Президент, а на рівні штату – губернатор обираються всіма зареєстрованими виборцями на чотирирічний термін, протягом якого вони є головами держави (оскільки формально штати мають статус держав) і уряду. Президент підбирає керівний склад органів виконавчої влади, який потім затверджує Сенат Конгресу, і спирається на допомогу з боку команди особистих радників і консультантів. У штатах губернатор має дещо менші можливості, оскільки голови багатьох органів виконавчої влади цього рівня можуть прямо обиратися на відповідні посади. Добре відомо, як у США діє система стримувань і противаг на федеральному рівні. Легіслатури (органи представницько-законодавчої влади) всіх штатів, за винятком Небраски, так само, як і Конгрес, є двокамерними, і баланс повноважень між ними та органами виконавчої влади встановлюється подібно до того, як це відбувається у відносинах між Президентом і національним парламентом. Нарешті, в кожному штаті є судова установа, що розв’язує проблеми, які стосуються конституції штату, подібно до того, як це на федеральному рівні робить Верховний Суд стосовно Конституції США.

У тому самому джерелі зазначається, що в США існують три основні різновиди адміністративно-територіальних одиниць, якими керують органи місцевого управління (самоврядування), а саме: муніципальні корпорації (англ. municipal corporations), які звичайно називають містами (англ. cities); округи (англ. counties); спеціальні райони (англ. special districts) [5, с. 140–143]. Дж. Чандлер підкреслює, що відповідні управлінські структури не утворюють якоїсь ієрархії, фактично є однорівневими.

Муніципальні корпорації формуються за ініціативою жителів відповідної території, якщо на користь цього висловлюється більшість мешканців на місцевому референдумі. Реагуючи на їхню петицію, легіслатури штатів дарують муніципальним корпораціям хартії, що фактично являють собою конституції цих міст. У деяких штатах старішим містам даровано власні, індивідуальні хартії. Проте у більшості випадків законодавство штатів включає єдині зразки хартії, на отримання яких мають право всі міста з певними типологічними ознаками. Багато штатів класифікують міста за кількістю населення, забезпечуючи значніші владні повноваження для більших за розмірами спільнот і обмеженіші – для тих, де мешкає менше жителів. Кілька штатів, як наприклад Огайо та Массачусетс, дозволяють містам вибирати на свій розсуд варіант з ряду альтернативних хартії. Що ж до сфер компетенції, то більшість муніципальних корпорацій мають певні владні повноваження стосовно підтримання в належному порядку вулиць, парків, інших рекреаційних об’єктів, роботи поліції, протипожежної безпеки та містобудування. Багато міст займаються водозабезпеченням і каналізацією, ліцензують комунальні підприємства та компанії кабельного телебачення, організовують роботу бібліотек, музеїв і – рідше – театрів та картинних галерей. Більші за розмірами міста можуть відповідати за громадські

лікарні й транспорт, а інколи навіть забезпечувати діяльність місцевого університету.

За межами міст (муніципальних корпорацій, яким даровано хартії) штати по всій своїй території створюють окружні органи управління (самоврядування). Окружні зазвичай є адміністративними одиницями сільської місцевості; на територіях, керованих органами самоврядування міст, окружні органи влади у більшості випадків (хоча й не завжди) передають свої повноваження міським органам управління. Окружні органи самоврядування у багатьох відношеннях розглядаються як агентства штатів та надають численні послуги від їхнього імені; зокрема, на всій території, включаючи ту, що входить до складу міст, вони здійснюють оцінювання власності для цілей оподаткування, реєструють народження, смерті та шлюби, ліцензують транспортні засоби. За межами міст вони підтримують: автомобільні шляхи (за винятком головних швидкісних шосе, якими опікуються органи влади штатів) – у належному стані; “закон і порядок” – через Службу шерифа; рекреаційні об’єкти; процеси зонування та забудови; інколи – функціонування бібліотек і музеїв; дуже рідко – роботу лікарень.

Невеликі спільноти, що не зверталися з проханням про одержання статусу муніципальних корпорацій або не отримали його через невідповідність класифікаційним критеріям, можуть здійснювати адміністрування у формі так званих тауншипів (англ. townships). Дж. Чандлер не вважає за потрібне виділяти їх як окремий різновид осередків місцевого управління поряд із містами, округами та спеціальними районами. Зазвичай подібні одиниці володіють відносно незначними виконавчими повноваженнями та діють переважно як місцеві “групи тиску”. Виняток становлять штати Нової Англії (Мен, Нью-Гемпшир, Вермонт, Массачусетс, Род-Айленд, Коннектикут): у цьому регіоні тауншипи є значно важливішими одиницями місцевого управління і здійснюють більшість повноважень, які в інших частинах США реалізують окружні органи влади.

На додаток до округів і тауншипів, переважна більшість штатів утворює різноманітні спеціальні райони. Вони являють собою місцеві адміністративні організації, якими керує вибірна рада та які мають владні повноваження щодо виконання певної функції. Найпоширенішими та найважливішими поміж подібних утворень є так звані шкільні райони, ради яких керують шкільною освітою в усіх без винятку штатах. До речі, межі шкільних районів часто жодною мірою не співвідносяться з межами інших місцевих адміністративно-територіальних одиниць. Шкільні ради зазвичай акумулюють велику частину коштів, призначених для розвитку середньої освіти, та здійснюють низку інших функцій. Проте загальні елементи освітньої політики, такі, як організація шкільної системи, заробітна платня вчителів, а інколи й механізми торгівлі підручниками, визначаються на рівні штатів. Спеціальні райони можуть також створюватися для керування водопостачанням і каналізаційною системою в сільських місцевостях, забезпечення іригації, контролю над забрудненням навколишнього середовища тощо.

У табл. 1 [6, р. 263, т. 414] відображена кількісна динаміка адміністративних одиниць США усіх рівнів і типів протягом другої половини минулого та початку нинішнього століття (зазначимо, що інформація за 1952 рік наведена з урахуванням адміністративних одиниць Аляска та Гавайї, що стали штатами США у 1959 р.). Ці дані наводяться за результатами переписів державних структур, що здійснюються раз на п’ять років – у роки, числове позначення яких закінчується на “2” та на “7”. Як бачимо, у формально-кількісному вимірі абсолютно домінують місцеві органи управління. Саме з ними пов’язані всі зміни кількості адміністративних одиниць, що відбувалися. Загалом за період, що розглядається, кількість адміністративних одиниць у США зменшилася на чверть. Проте слід зазначити, що це скорочення спостерігалось у період з 1952 по 1972 рік, коли кількість адміністративних одиниць зменшилася на третину, причому з загального обсягу цього зменшення дві третини припали на 1950-ті – початок 1960-х років. Надалі відбувалося зростання: в період з 1972 до 2002 року кількість адміністративних одиниць у США збільшилася майже на 12%. При цьому різні типи місцевих адміністративних одиниць демонстрували різноспрямовану динаміку. Кількість найменш численної серед них категорії – округів – залишалася майже незмінною. Невпинно, хоча й не дуже суттєво, зростала кількість муніципальних корпорацій, або, як їх іще називають, муніципалітетів (англ. municipalities): за період, що розглядається, приріст склав майже 16 %, і взагалі муніципалітети стали другим за кількістю типом адміністративних одиниць. Трохи зменшилася кількість тауншипів і таунів (так називають адміністративні одиниці цього типу у деяких регіонах США). Дуже різко зменшилася кількість шкільних районів, що було зумовлено суттєвим збільшенням їхніх розмірів у період з 1952 до 1972 року. Нарешті, протягом другої половини минулого століття майже втричі зросла кількість інших спеціальних районів, і в результаті вони стали найчисленнішим типом адміністративних одиниць США: так, на початку нового століття їх було майже вдвічі більше, ніж муніципальних корпорацій, що займали другу позицію, та у 2,5 раза більше, ніж незаперечних лідерів середини минулого століття – шкільних районів. Усі ж спеціальні райони, включаючи шкільні, складали більше половини від загальної кількості адміністративних одиниць США.

Що стосується ролі державного сектору (який у цьому випадку охоплює не лише органи законодавчої, виконавчої та судової влади всіх рівнів, а й усі інші організації, що перебувають у державній власності, – школи, лікарні тощо) у сфері цивільної зайнятості (англ. civil employment), то за даними Бюро статистики праці (підрозділу Міністерства праці США) частка працівників державного сектору в загальній чисельності зайнятих піни становить: тих організацій, що знаходяться у власності федерального уряду, – 2,1%; тих організацій, що знаходяться у власності штатів, – 3,4%; тих організацій, що знаходяться у власності місцевих органів управління, – 10,4%. Се-

Кількість адміністративних одиниць у США за типами в період з 1952 до 2002 року

Тип адміністративної одиниці	1952	1962	1972	1982	1992	2002
Система органів управління федерального рівня	1	1	1	1	1	1
Системи органів управління рівня штатів	50	50	50	50	50	50
Системи місцевих органів управління, у т.ч:	116 756	91 186	78 218	81 780	84 955	87 525
♦ округи	3 052	3 043	3 044	3 041	3 043	3 034
♦ муніципальні корпорації	16 807	18 000	18 517	19 076	19 279	19 429
♦ тауншипи і тауни	17 202	17 142	16 991	16 734	16 656	16 504
♦ шкільні райони	67 355	34 678	15 781	14 851	14 422	13 506
♦ спеціальні райони	12 340	18 323	23 885	28 078	31 555	35 052
Усього одиниць	116 807	91 237	78 269	81 831	85 006	87 576

редньорічна чисельність зайнятих у державному секторі країни зростає з 19 млн. 664 тис. осіб у 1997 р. до 21 млн. 990 тис. осіб у 2006 р. (найвищий показник за всі часи спостереження). У 2006 р. рівень безробіття серед тих, хто раніше працював головним чином у державному секторі, був удвічі нижчий (2,3%) від загального рівня безробіття (4,6%). Цікаво, що найчисленнішою професійною групою зайнятих власне у секторі державного управління (див. вище) були патрульні поліцейські, включаючи тих, хто зайнятий у Службах шерифів: у травні 2005 р. їх нараховувалося 609 960 осіб по всій країні, а їхня річна заробітна платня становила в середньому 47 400 доларів. Прогнозується, що за період 2004–2014 рр. зайнятість в організаціях, що перебувають у власності федерального уряду, зростає лише на 1,6%, а в організаціях, що перебувають у власності штатів і місцевих органів управління, – на 11,3% (для порівняння: зростання зайнятості по економіці США в цілому за цей період очікується на рівні 14,8%) [7].

На основі викладеного вище можна зробити такі головні висновки.

Англосаксонська традиція державного управління, якій притаманне наголошення на нейтральності й професійному адмініструванні як головних інструментів контролю над бюрократичними утвореннями та запобігання потраплянню в полон до останніх, а також на ефективності й економічності, найяскравіше втілення отримала в системі державного управління США. Звернення до досвіду функціонування останньої переконує, що не слід абсолютизувати розмежування понять державного управління у широкому розумінні (англ. public administration) та у власному, вузькому розумінні (англ. government). Згідно з Північноамериканською системою класифікації галузей, сектор державного управління у США (Sector 92: Public Administration) складається з організацій системи державного врядування та самоврядування федерального рівня, рівня штатів і місцевого рівня, що здійснюють адміністрування й менеджмент держав-

них програм і нагляд за їх реалізацією та мають виконавчу, законодавчу або судову владу стосовно інших організацій у межах певної сфери. Тобто у цьому визначенні йдеться про складові системи державного управління у власному, вузькому сенсі.

До системи державного управління США входять органи влади трьох рівнів: федерального, штатів і місцевого. Слід підкреслити принципову подібність провадження державно-політичної діяльності на федеральному рівні та на рівні окремих штатів, яка склалася насамперед завдяки єдності ідеологічних засад.

Установчі та керівні повноваження стосовно систем місцевого управління мають органи влади штатів. Слід виокремлювати три основні різновиди місцевих адміністративно-територіальних одиниць: муніципальні корпорації (що також називаються містами або муніципалітетами); округи (цей термін з англійської іноді перекладають як “графства”, підкреслюючи спадкоємність щодо британської політичної традиції); спеціальні райони, серед них шкільні (в українському варіанті їх часто іменують округами, проте слід підкреслити, що в оригіналі використовується інше слово, ніж те, яким позначаються округи-“графства”). Так звані тауншипи є досить впливовими лише в шести штатах регіону Нова Англія, де вони здійснюють більшість повноважень, які в інших частинах США реалізують окружні органи влади.

У теперішній час більше половини від усіх адміністративно-територіальних одиниць США складають спеціальні райони. У межах цієї категорії першій за кількістю перейшла від шкільних до інших спеціальних районів, які створені для виконання функцій керування водопостачанням і каналізаційною системою в сільських місцевостях, забезпечення іригації, контролю над забрудненням навколишнього середовища тощо. Чисельність зайнятих в організаціях державного сектору економіки, що є у власності місцевих органів управління, у кілька разів більша від такої в організаціях, що знаходяться у власності федерального уряду і органів влади штатів.

Список використаних джерел

1. Кондратюк Т. Поняття та основні традиції світової науки і практики державного управління // 36. наук. праць Національної академії державного управління при Президентові України / За заг. ред. В.І. Лугово-го, В.М. Князева. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – Вип. 1. – С. 41–50.

2. *Arellano-Gault D., del. Castillo-Vega A.* Maturation of public administration in a multicultural environment: lessons from the Anglo-Saxon, Latin, and Scandinavian political traditions // *International Journal of Public Administration*. – 2004. – Vol. 27, № 7. – P. 519–528.
3. *Кондратьюк Т.В.* Державна політика підтримки малого бізнесу: Монографія. – К.: Вид. центр “Академія”, 2003. – 112 с.
4. *The North American Industry Classification System desk reference / JIST Works, Inc.* – Indianapolis: JIST Publishing, 2000. – 570 p.
5. *Chandler J.A.* The United States of America // *Local government in liberal democracies: An introductory survey / Ed. by J. A. Chandler*. – London; New York: Routledge, 1993. – P. 138–158.
6. *Statistical abstract of the United States: 2008*. – Режим доступу: <http://www.census.gov/> – Заголовок з екрана.
7. *Industry at a glance: Government / U.S. Department of Labor; Bureau of Labor Statistics*. – Режим доступу: <http://www.bls.gov/iag/government.htm> <17.01.2008>

Медичне право – важлива складова програми післядипломної підготовки лікарів та юристів

*Н.Б. Мезенцева,
здобувач НАДУ при Президентові України*

*Вже сьогодні роби те,
про що інші почнуть думати завтра
Уїнстон Черчілль*

Кардинальні соціально-економічні зміни, що відбулися у світі за останні роки, переконливо підтверджують, що професійна медична діяльність повинна чітко регламентуватися відповідним чинним законодавством. Саме тому впродовж другої половини минулого століття в багатьох країнах світу належне місце серед інших галузей права отримало і медичне право. Для країн Європейського Союзу, а також США і Російської Федерації давно стало зрозумілим, що підвищення правової культури медичних працівників є життєво необхідним [6].

У контексті викладеного вище цікавим, з нашої позиції, є твердження науковців Донецького національного університету В. Волкова та Л. Децько про те, що чим вища правова культура лікарів, тим добросовісніше вони виконують свої професійні обов'язки, тим вищі якість і ефективність лікувально-діагностичної допомоги населенню, тим реальніше забезпечуються права і законні інтереси громадян у сфері охорони здоров'я. Водночас чим краще юристи розуміються на особливостях здійснення медичної діяльності, тим кваліфікованішим є захист прав і законних інтересів як споживачів медичних послуг, робіт, товарів медичного характеру, так і медичних працівників, органів управління охороною здоров'я. І, як результат, у теперішній час у більшості зарубіжних медичних та юридичних вищих навчальних закладів як окрема дисципліна вивчається медичне право. Так, курс медичного права вивчається в Пітсбурзькому університеті (США), Оксфордському університеті (Велика Британія). Уже створена, успішно працює та заслужено набуває все більшого авторитету Всесвітня асоціація медичного права (WAML) [4].

Гарний приклад у цьому напрямі показує й Росія: в Московській медичній академії імені І.М. Сеченова з 1995 р. працює кафедра основ законодавства у сфері охорони здоров'я і медичного права, є кафедра медичного права і біоетики в Державному медичному університеті м. Самари, кафедра правових основ і економіки охорони здоров'я в Російському новому університеті (м. Москва). У 2000 р. в Російській Федерації створена Національна асоціація медичного права, видається фаховий журнал “Медицинское право”, у 2004 р. Російською академією медичних наук (РАМН) введено як самостійний та внесено до відділення профілактичної медицини новий фах – медичне право. Воно набуло статусу академічної дисципліни поряд з хірургією, терапією, гігієною тощо [7; 8].

Але Україна – країна унікальна. Підтвердження тому ми знаходимо буквально в усьому, що стосується економіки, політики, суспільного життя. Спростовуючи всі логічні закони розвитку, ми постійно намагаємося знайти якийсь свій особливий шлях. Іноді це вдається, але переважно ми наступаємо на свої та чужі граблі. Як, наприклад, у випадку з медичним правом [1; 2].

У теперішній час, як відомо, в Україні медичного права не існує ні як окремої галузі права, ні як навчальної та наукової дисципліни, ні, тим більше, як нової спеціальності. Але, як показує системний аналіз літературних джерел, медичне право як об'єкт дослідження давно цікавить українських науковців, серед яких С. Стеценко, Б. Гаєвський, Ю. Вороненко, Я. Радий та ін. Зокрема, в Донецькому національному університеті, Харківській юридичній академії імені Я. Мудрого, Ужгородському національному університеті та Львівському національному університеті